

**Nyelvi,
irodalmi
és kommunikációs
nevelés**

Tanítási

program

6. osztály

Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

Alkotószerkesztő

ZSOLNAI JÓZSEF

Írták

Csizmazia Sándorné

Farkas Julianna

Heffner Anna

Lizakovszky Éva

Monoriné Papp Sarolta

Orosz Zsuzsa

Zsolnai Józsefné

Bírálták

Baloghné dr. Zsoldos Julianna

Dr. Nagy J. József

Az átdolgozott kiadást szerkesztette

Dr. Takács Edit

ISBN 963 19 0913 1

A tananyagrendszer

KOMMUNIKÁCIÓ

I. OLVASÁS

1. *A néma értő olvasás gyakoroltatása a gyorsolvasási technikák alkalmazásával*

- 1.1. publicisztikai szövegek olvasása: rövidhírek, recenziók, riportok
- 1.2. ismeretterjesztő szöveg olvasása a magyar könyvtárakról

TÉMAKÖRÖK

A MAGYAR KÖNYVTÁRAK TÖRTÉNETÉRŐL

A Debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára
A Pannonhalmi Főapátság Könyvtára
A zirci Reguly Antal Műemlékkönyvtár
A Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtára
A budapesti Egyetemi Könyvtár
A keszthelyi Helikon Könyvtár
A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Az Országos Széchényi Könyvtár
A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

1.3. szócikkolvasás lexikonból, szótárból

- 1.4. a szokványostól eltérő szedésű és tördelésű szövegfoltok olvasása: katalóguscédula, műsor-újság, kérdőív, nyomtatvány

2. *A felkészülés nélküli hangos olvasás gyakoroltatása*

- 2.1. a különböző életkorúak által készített, nehezen olvasható kézirásos szövegek olvasása
- 2.2. hibásan gépelt és nyomdahibás szövegek olvasása
- 2.3. távirat olvasása
- 2.4. plakát, hirdetés szövegének olvasása és értelmezése

3. *A felolvasás gyakoroltatása*

- 3.1. versolvasás (a művek jegyzékét az IRODALOM c. rész tartalmazza)
- 3.2. rövid elbeszélések felolvasása
- 3.3. anekdoták felolvasása
- 3.4. viccek, humoreszkek felolvasása
- 3.5. meghívó, hirdetés felolvasása

4. *Könyvolvasási szokások kialakítása*

- 4.1. könyvvásárlási tervek készítése hirdetések alapján
- 4.2. a könyvtárhasználat gyakorlása
- 4.3. saját könyvek rendezése változó szempontok alapján

II. ÍRÁS, ÍRÁSOS KOMMUNIKÁCIÓ

1. *Esztétikus, művelt kézírás kialakítása másolással, diktálással, akaratlagos írással*

2. *A helyesírás, a helyesírási elemzés és a helyesírási szempontú szövegjavítás gyakoroltatása*

- 2.1. a helyesírás és a helyesírási elemzés gyakorlása a helyesejtés, valamint a nyelvtani és a helyesírási ismeretek aktualizálásával
  - 2.1.1. az időtartam jelölése
    - 2.1.1.1. az időtartam jelölése toldalék nélküli szavak írásakor
    - 2.1.1.2. az időtartam jelölése toldalékos szavak írásakor
      - 2.1.1.2.1. a magánhangzók a toldalékokban
        - 2.1.1.2.1.1. a hosszú magánhangzót tartalmazó szóelemek helyesírása (-ít, -dít, -sít, -ú, -ű, -jú, -jű, -tyú, -tyű, -ttyú, -ttyű, -ból, -ből, -ról, -ről, -tól, -tól)
        - 2.1.1.2.1.2. a rövid magánhangzót tartalmazó szóelemek helyesírása (igeképzőt, határozóragot tartalmazó szavak, valamint a névutók és a határozószók -ul, -ül végződése)
        - 2.1.1.2.2. a mássalhangzók a toldalékokban
          - 2.1.1.2.2.1. a -képp, -képpen határozórag helyesírása
          - 2.1.1.2.2.2. a szóvégi magán- és mássalhangzók hatására váltakozást mutató toldalékok helyesírása
      - 2.1.2. a hangkapcsolati törvényeket tartalmazó szavak helyesírásának gyakorlása
        - 2.1.2.1. az írásban jelölt teljes hasonulást tartalmazó szavak elemzése és írása
        - 2.1.2.2. az írásban nem jelölt teljes hasonulást tartalmazó szavak elemzése és írása
        - 2.1.2.3. az összeolvadást tartalmazó szavak elemzése és írása
        - 2.1.2.4. a részleges hasonulást tartalmazó szavak elemzése és írása
        - 2.1.2.5. a mássalhangzó-rövidülést tartalmazó szavak helyesírása
        - 2.1.2.6. a mássalhangzó-kiesést tartalmazó szavak helyesírása
      - 2.1.3. a nagybetűk helyesírásának gyakorlása
        - 2.1.3.1. a nagybetűk helyesírásának gyakorlása személynevek írásával
        - 2.1.3.2. a nagybetűk helyesírásának gyakorlása állatnevek írásával
        - 2.1.3.3. a nagybetűk helyesírásának gyakorlása földrajzi nevek írásával
        - 2.1.3.4. a nagybetűk helyesírásának gyakorlása könyv- és folyóiratcímek írásával
        - 2.1.3.5. a nagybetűk helyesírásának gyakorlása intézménynevek helyesírásával
        - 2.1.3.6. a megszólítás
        - 2.1.3.7. az útbaigazító feliratok, táblázatok kezdőbetűi
      - 2.1.4. az egybeírás – különírás gyakorlása
        - 2.1.4.1. a szóismétlések helyesírásának gyakorlása
        - 2.1.4.2. a mellérendelő szókapcsolatok és összetételek helyesírásának gyakorlása
        - 2.1.4.3. az ikerszók helyesírásának gyakorlása
        - 2.1.4.4. az alárendelő szókapcsolatok és összetételek helyesírásának gyakorlása
        - 2.1.4.5. a névutós szó szerkezetek helyesírásának gyakorlása
        - 2.1.4.6. az igekötős igék helyesírásának gyakorlása
      - 2.1.5. a hagyományos írásmód gyakorlása
        - 2.1.5.1. a családnevek helyesírásának gyakorlása és a névkincs bővítése
        - 2.1.5.2. a j hang kétféle jelölésének gyakorlása szavak írásával
      - 2.1.6. a mondatközi és a mondatvégi írásjelek gyakorlása mondatok és szövegek írásával
        - 2.1.6.1. a mondatvégi írásjelek használatának gyakorlása

- 2.1.6.2. a mondatközi írásjelek (vessző, pontosvessző, kettőspont, gondolatjel) használatának gya-korlása egyszerű és összetett mondatok írásával
- 2.1.7. a számnevek és a kelezés helyesírásának gyakorlása
- 2.1.8. a rövidítések és a mozaikszók helyesírásának gyakorlása
- 2.2. a helyesírási szabályzat és a *Magyar Helyesírási Szótár* kezelésének gyakorlása
- 2.3. saját és mások által összeállított szövegek helyesírási szempontú javítása

3. Helyesírási hibák gyűjtése

- 3.1. helyesírási hibák lejegyzése az iskolában található feliratokról, hirdeteményekből
- 3.2. a helyesírási hibák gyűjtése nyomtatott könyvekből
- 3.3. hibás feliratok, hirdetések, reklámok gyűjtése

4. Az írás fejlődése a képírástól a betűig

- 4.1. a képírás kialakulásának folyamata
- 4.2. a fogalomírás kialakulása
- 4.3. a szó- és szótagírás kialakulás
- 4.4. a hangot jelölő betűk kialakulása (a föníciai, a görög és a latin betűk)

5. Fogalmazás

- 5.1. a fogalmazás segédműveleteinek gyakorlása
  - 5.1.1. anyaggyűjtés természetes élethelyzetben
  - 5.1.2. rövidebb terjedelmű (ismeretterjesztő, tájékoztató jellegű) írások kivonatolása
  - 5.1.3. a mondanivaló előzetes megszerkesztése írásban
  - 5.1.4. kész fogalmazások javítása a tanult helyesírási, formai, műfaji, szövegtani, nyelvhelyességi és kommunikációs szempontból
- 5.2. írásbeli szövegalkotás műfajok és kommunikációs funkciók szerint
  - 5.2.1. tájékoztató, ábrázoló típusú szövegek alkotása
    - 5.2.1.1. az elbeszélés tanulása:
      - a 2. személy megválasztása;
      - a választott téma leszűkítése címadással;
      - az elbeszélés leírása időrendben;
      - az eseményben megvalósuló szerepcsere jelölése párbeszédes formában;
      - az elkészült szöveg javítása a 2. személy, az olvasó beavatottsága az időrendnek megfelelő mondatrend helyessége szempontjából;
      - a témához nem tartozó mondatok törlése, a nem megfelelő szavak, szókapcsolatok helyettesítése
    - 5.2.1.2. a riportírás tanulása:
      - a 2. személy megválasztása;
      - a problémák összegyűjtése, a kérdések megfogalmazása a választott témában;
      - a riport megfogalmazása;
      - a riport javítása a 2. személy beavatottsága, valamint az időrendnek megfelelő mondatrend szerint; felesleges részek törlése, nem megfelelő szavak, szó szerkezetek helyettesítése
    - 5.2.1.3. a szubjektív színezetű, mindennapi stílusú leírás gyakorlása:
      - a 2. személy megválasztása;
      - a választott téma leszűkítése címadással;
      - a leírás szempontja(i)nak megválasztása;
      - a leírás elkészítése, a tárgy, növény, állat, személy, tér megismertetése a 2. személlyel;

- a leírás javítása a 2. személy beavatottsága, valamint a választott szempontnak megfelelő mondatrend alapján;
- a felesleges részek törlése;
- nem megfelelő szavak, szó szerkezetek helyettesítése
- 5.2.1.4. a jellemzés tanulása:
  - a 2. személy megválasztása;
  - irodalmi hős vagy jól ismert személy jellemének bemutatása cselekedetei, magatartása alapján;
  - a jellemzés javítása a 2. személy beavatottsága, valamint a lehetséges mondatrend alapján;
  - a felesleges részletek törlése, a nem megfelelő szavak, szó szerkezetek helyettesítése
- 5.2.1.5. saját munkának vagy kisebb csoport tevékenységének értékelése, minősítése tapasztalatszerzés alapján
- 5.2.1.6. a könyvismertetés írásának gyakorlása
- 5.2.1.7. ismeretterjesztő jellegű, állatokról, tárgyakról, növényekről szóló, leíró típusú szakszövegek fogalmazásának javítása a szakszók helyes alkalmazásával
- 5.2.1.8. szócikkek szerkesztése lexikonminták alapján a diáknyelv köréből gyűjtött szavakhoz
- 5.2.1.9. nyomtatványkitöltés tanulása: táviratblanketta, utalványok, ki- és bejelentőlapok, ajánlott levelekhez tartozó nyomtatványok
- 5.2.2. felhívó, kapcsolatteremtő típusú szövegek írása
  - 5.2.2.1. a) magánlevél írása;
    - b) információkérés írásban;
    - a levél címzettjének, a 2. személynek a megválasztása;
    - a levél tárgyának megválasztása;
    - kapcsolatfelvétel, kapcsolattartás és -zárás a levélben;
    - a megismertető és az érzelmi elemek aránya, elrendezése a levélben a címzettől, a témától és a levélíró mondanójától függően;
    - a leíró, elbeszélő, jellemző részletek a levélben;
    - a levél hangneme: tárgyilagos, humoros;
    - az íráskép mint a levélíró igényességének mutatója;
    - a levél javítása a 2. személy beavatottsága, a mondatrend alapján;
    - felesleges részletek törlése, a nem megfelelő szavak, szó szerkezetek helyettesítése
  - 5.2.2.2. meghatalmazás írásban:
    - a címzett megválasztása;
    - a szükséges információk mennyisége és pontossága, valamint a formai követelmények alapján
  - 5.2.2.3. nyugta, átvételi-átadási elismervény írása:
    - a szöveg megszerkesztése a szükséges információk felhasználásával;
    - a záradékok pontos feltüntetése;
    - javítás a forma és az információk pontossága alapján
- 5.2.3. poétikus-erotív típusú szövegek alkotása
  - 5.2.3.1. versírás
  - 5.2.3.2. forgatókönyv írása jelenetekhez, film-, videoetűdökhöz
- 5.2.4. metanyelvi szövegek alkotása
  - 5.2.4.1. nyelvhelyességi, szövegszerkesztési problémák megfogalmazása szakmai levélváltás céljából nyelvi ismeretterjesztő műsorok és folyóiratrovatok számára
  - 5.2.4.2. gyűjtött nyelvjárási anyag, szakszókincs, diáknyelvi anyag, földrajzi névkincs elrendezése és kommentálása
  - 5.2.4.3. nyelvészeti ismeretterjesztő munkák recenzálása
- 5.3. szövegtani és nyelvhelyességi ismeretek tanítása
  - 5.3.1. az alanyváltás hiányának felismerése, valamint a hiányzó alany pótlásának gyakorlása

- 5.3.2. értelemzavaró egyeztetési hibák (alany–állítmány, utaló névmások) javítása szövegrészletek-ben, a tanulók saját fogalmazásában
- 5.3.3. előre- és hátrautalás névmásokkal és más anaforikus elemekkel
  - 5.3.3.1. utaló elemek keresése kész szövegrészletekben
  - 5.3.3.2. szövegkorrigálás: utaló elemek pótlása vagy javítása hibásan szerkesztett fogalmazvány-részletekben
- 5.3.4. a tematikus főnév és a szinonimák alkalmazásának tanulása
- 5.3.5. terjengősség (főleg nyelvi egységek, részletezések) javítása szövegrészletekben, a tanulók saját fogalmazásában
- 5.3.6. rosszul elhelyezett tételmondat helyének megkeresése a szövegben; a szöveg átszerkesztése
- 5.3.7. a szövegkorrigálás tanulása, tekintettel az 1. és a 2. személy közös ismereteire
  - 5.3.7.1. adott mondatok lehetséges előfeltevéseinek megfogalmazása
  - 5.3.7.2. saját fogalmazás, ill. más gyerekek szövegeinek javítása abból a szempontból, hogy a 2. személy számára elegendő információt tartalmaz-e a szöveg
- 5.3.8. a határozott és a határozatlan névelő koherenciateremtő szerepének tanulása szövegrészletek grammatikai elemzésével, valamint a hiányzó névelők pótlásával

III. AZ ÉLŐBESZÉD GYAKOROLTATÁSA

1. *Helyesejtés-tanítás*

- 1.1. a helyesejtési normákhoz igazodó beszédhallás és beszédmozgás fejlesztése
  - 1.1.1. helyesejtési gyakorlatok végzése
    - 1.1.1.1. a légzéstechnika gyakorlása szövegolvasás, szövegreprodukálás és félreproduktív szövegmondása közben
    - 1.1.1.2. az ajakartikuláció, a ritmus gyakorlása mondókák, versek mondásával
    - 1.1.1.3. az időtartam, a hangsúly és a hanglejtés gyakorlása szövegolvasás közben
    - 1.1.1.4. a beszédfolyamat-váltások (tempó, hangerő, hangmagasság) gyakorlása szövegolvasás, szövegreprodukálás és félreproduktív szövegmondása közben
    - 1.1.1.5. a beszédszünetek megtartásának gyakorlása vers- és prózarészletek olvasása, valamint szövegalkotás, szövegreprodukálás és félreproduktív szövegek mondása közben
  - 1.1.2. helyesejtési típushibák egyéni korrekciójának gyakorlása
- 1.2. a felolvasás gyakoroltatása
  - 1.2.1. a felolvasásra szánt szövegek elemzése a „szövegépítés” szempontjából (tételmondat helye, részletezés és kifejtés, ellentétek, közbeékelődések, a párbeszéd funkciója stb.)
  - 1.2.2. a felolvasás megtervezése a hallgatósággal való kapcsolattartás szempontjából (vokális kód, tekintetváltás, mimika, gesztusok)
  - 1.2.3. a beszédszünet, a hangerő-, a tempó- és a magassági váltások megtervezése és jelölése az elemzett szövegekben
- 1.3. a vers- és prózamondás gyakoroltatása
  - 1.3.1. a vers- és prózamondás gyakorlása, tekintettel az írói üzenetközvetítés szempontjára
  - 1.3.2. a vers- és prózamondás gyakorlása a helyesejtési normák megtartásával
    - 1.3.2.1. a szünetek és a levegővételi helyek megtartása
    - 1.3.2.2. a ritmus helyes érzékeltetése
    - 1.3.2.3. a fő- és mellékhangsúlyok megtartása
    - 1.3.2.4. a beszédfolyamat-váltások helyes alkalmazása
  - 1.3.3. a vers- és prózamondás értékelése az írói üzenet hiteles „tolmácsolása” szempontjából

2. *Az élőbeszéd gyakoroltatása*

- 2.1. a megszólalásra való felkészülés gyakorlása
  - 2.1.1. a mondanivaló megtervezése gondolatban vagy írásos vázlattal
  - 2.1.2. a hallgatósághoz és a helyzethez illő hangerő megválasztása
  - 2.1.3. a kapcsolatteremtő és kapcsolattartó nyelvi és nem nyelvi elemek alkalmazásának mérlegelése
- 2.2. a szóbeli szövegalkotás (az előbeszéd) gyakorlása különböző műfajokban
  - 2.2.1. a kapcsolatteremtés, kapcsolattartás tanulása
    - 2.2.1.1. az osztályba érkezett (meghívott) vendégek üdvözlésének gyakorlása
    - 2.2.1.2. névnapi, születésnapi és egyéb alkalomra szóló köszöntők gyakorlása az osztály tanulói és ismerős felnőttek között
  - 2.2.2. a szándéknyilvánítás tanulása: segítségkérés, tudakozódás veszélyhelyzetekben
  - 2.2.3. véleménynyilvánítás tanulása
    - 2.2.3.1. a vélemény kifejtésének gyakorlása mindennapi helyzetek kapcsán
    - 2.2.3.2. az értékelés gyakorlása
    - 2.2.3.3. a vita gyakorlása (érvelés, indoklás, cáfolás)
  - 2.2.4. tájékoztató-ábrázoló szövegek alkotásának gyakorlása
    - 2.2.4.1. elbeszélés élmény és fantázia alapján, elbeszélés a tanult történelmi eseményekről
    - 2.2.4.2. a leírás gyakorlása a szaktantárgyak tanulásának segítése érdekében
      - 2.2.4.2.1. történelmi helyszínekről, személyekről, folyamatokról
      - 2.2.4.2.2. földrajzi térről, folyamatokról
      - 2.2.4.2.3. növényekről, állatokról
      - 2.2.4.2.4. műalkotásokról
      - 2.2.4.2.5. tevékenységekről
      - 2.2.4.2.6. matematikai algoritmusok leírása
      - 2.2.4.2.7. irodalmi alkotások hőseinek jellemzése
      - 2.2.4.2.8. oktatási összefüggések kifejtése a történelem, a matematika, a földrajz és a biológia tanulása kapcsán
    - 2.2.4.3. az interjúkészítés gyakorlása
    - 2.2.4.4. a riportkészítés gyakorlása
    - 2.2.4.5. tényállás ismertetésének gyakorlása döntési helyzetek előkészítéseként (mindennapi konf-liktusokban)
    - 2.2.4.6. kiselőadás gyakorlása az osztálytársak előtt
    - 2.2.4.7. a megemlékezések előadói, szervezői szerepének gyakorlása; részvétel megemlékezések-hez kapcsolódó műsorokban
    - 2.2.4.8. beszámolók gyakorlása (elvégzett munkák ismertetése)
    - 2.2.4.9. tervismertetés (előterjesztés) gyakorlása: munkaterv, tevékenységterv
    - 2.2.4.10. félreproduktív szakszövegalkotás gyakorlása (jegyzet alapján vagy anélkül) a szaktárgyak tanulásának segítése érdekében;
      - szakszók használatának gyakorlása szakszövegek alkotása révén
    - 2.2.4.11. szakszövegek reprodukálása (törvények, meghatározások, összefüggések)
- 2.3. az előbeszéddel azonos időben érvényesülő kommunikációs normákhoz való igazodás gyakorlása (a kapcsolattartás és kapcsolatteremtés normái, a tekintettartás, a térközsabályozás, a hangerő megválasztása stb.)
- 2.4. a szociális szituációhoz és szerephez való igazodás gyakorlása (vezető-vezetett, gyermek-szerep, serdülőszerep, tanulói szerep, nő- és férfiszerep stb.)
- 2.5. tájékozódás a beszélés és a társadalmi rétegződés összefüggésének vizsgálatáról: diáknyelv, az iskola nyelve, gyermeknyelv, politikusok nyelvhasználata, a diplomácia nyelve, szaknyelvek, idegen szavak, argó)

IV. MÁSOK MEGHALLGATÁSA,

A HALLGATÓ – BEFOGADÓ SZEREP GYAKOROLTATÁSA

1. A beszédet kezdeményező személy információinak felfogása, a szövegértés gyakoroltatása

- 1.1. válaszolás köszöntésre, üdvözlésre
- 1.2. részvétel vitában – a szerepcsere, a tapintatos kiigazítás gyakorlása
- 1.3. a kérdés gyakorlása tájékoztató-ábrázoló szövegek hallgatásakor
- 1.4. kiegészítés és kiigazítás gyakorlása tájékoztató szövegek hallgatásakor

2. A beszédpercepció fejlesztése

- 2.1. elhangzó beszéd hangsúlyhelyeinek, hanghosszúságának, hanglejtésének, szünethelyeinek je-lölése írott szövegben
- 2.2. elhangzó idegen nyelvű beszédből a magyar nyelv hangállományával azonos, illetve az attól eltérő fonémák kiválogatása
- 2.3. tájékozódás a magyar nyelvjárási ejtés főbb dialektusai között a nyelvjárási ejtés hangjelölésének gyakorlása, nyelvatlaszok tanulmányozása révén
- 2.4. elhangzó szövegben szereplő lexémák analízise az ismerősség, az érettség és a megértettség szempontjából a szöveg jobb megértése érdekében
  - 2.4.1. ismeretlen szavak lejegyzése elhangzó szövegből
  - 2.4.2. ismeretlen szavak memorizálása rövid időre
  - 2.4.3. elhangzó szöveg kulcsszavainak lejegyzése, a jegyzetelés tanulása
- 2.5. elhangzó szöveg mondatainak megértése
  - 2.5.1. elhangzó szöveg mondategységeinek azonosítása mondatmodellekkel
  - 2.5.2. elhangzó szöveg tételmondatainak lejegyzése, a jegyzetelés tanulása

3. A beszélő személy és az általa közvetítettek hitelességének elemeztetése

- 3.1. elhangzott beszédprodukciónak elemzése abból a szempontból, hogy a nem nyelvi kommunikációs eszközök és a szövegfonetikai eszközök révén közvetített üzenet milyen viszonyban volt magával a szöveg információival
- 3.2. elhangzó beszédprodukciónak elemzése abból a szempontból, hogy a beszélőt milyen előzetes információk és előfeltevések befolyásolhatták a szövegalkotásban

NYELVÉSZET

I. A SZINKRÓN NYELVSZEMLELET KIALAKÍTÁSA MONDATTANI ISMERETEK TANÍTÁSÁVAL

1. A mondat fogalmának megismerése: megszerkesztettség, beszerkesztettség

2. A mondatégsz és a mondategység megkülönböztetése

3. A mondat szerkezeti tagolása

- 3.1. tagolatlan mondat
- 3.2. a tagolt mondat alanyi és állítmányi része
- 3.3. az alanyi és az állítmányi rész szintagmatikus felépítése: a mondat síkjai és tömbjei

4. A mondat téma-réma szerinti és aktuális tagolása

5. A szórend

6. Az összetett mondat

- 6.1. alárendelt mondatok
  - 6.1.1. alanyi mellékmondatok
  - 6.1.2. állítmányi mellékmondatok
  - 6.1.3. tárgyi mellékmondatok
  - 6.1.4. határozói mellékmondatok
    - 6.1.4.1. helyféle határozói mellékmondatok
    - 6.1.4.2. időféle határozói mellékmondatok
    - 6.1.4.3. állapotféle határozói mellékmondatok
    - 6.1.4.4. módféle határozói mellékmondatok
    - 6.1.4.5. állandó határozói mellékmondatok
    - 6.1.4.6. részeshatározói mellékmondatok
    - 6.1.4.7. hasonlító határozói mellékmondatok
  - 6.1.5. jelzői mellékmondatok
    - 6.1.5.1. minőségjelzői mellékmondatok
    - 6.1.5.2. mennyiségjelzői mellékmondatok
    - 6.1.5.3. birtokos jelzői mellékmondatok
    - 6.1.5.4. értelmező jelzői mellékmondatok
  - 6.1.6. sajátos jelentéstartalmú mellékmondatok
    - 6.1.6.1. feltételes mellékmondatok
    - 6.1.6.2. megengedő mellékmondatok
    - 6.1.6.3. hasonlító mellékmondatok
    - 6.1.6.4. következményes mellékmondatok
- 6.2. mellérendelt mondatok
  - 6.2.1. kapcsolatos mondatok
  - 6.2.2. ellentétes mondatok
  - 6.2.3. választó mondatok
  - 6.2.4. következtető és magyarázó utótagú mondatok
- 6.3. a többszörösen összetett mondatok típusai

II. NÉVTANI ISMERETEK TANÍTÁSA

1. utcák neve, utcanévadás
2. személynevek, személynévadás
3. a földrajzi nevek típusai, földrajzinév-adás

IRODALOM

I. PORTRÉVÁZLATOK OLVASÁSA A MAGYAR IRODALOM TÖRTÉNETÉBŐL

1. Irodalmi portrék műelemzéssel egybekötve

Janus Pannonius: *Pannonia dicsérete*

Fazekas Mihály: *Lúdas Matyi*

Csokonai Vitéz Mihály: *Jövendölés az első oskoláról a Somogyban*
A Reményhez

Batsányi János: *A franciaországi változásokra*
Kölcsey Ferenc: *Parainesis Kölcsey Kálmánhoz* (részlet)
Rebellis vers
Himnusz
Huszt
Vörösmarty Mihály: *Szép Ilonka*
Szózat
Tomba Mihály: *A gólyához*
A madár, fiaihoz
Jókai Mór: *Az aranyember vagy*
A kőszívű ember fiai
Vajda János: *A virrasztók*
Mikszáth Kálmán: *Szent Péter esernyője*

2. Irodalmi portrék műelemzés nélkül

Pázmány Péter
Tinódi Lantos Sebestyén
Balassi Bálint
Mikes Kelemen
Bessenyei György
Fáy András
Berzsenyi Dániel
Kazinczy Ferenc
Kisfaludy Károly
Katona József
Eötvös József
Kemény Zsigmond
Reviczky Gyula

II. TÁJÉKOZÓDÁS A VILÁGIRODALOM TÖRTÉNETÉBEN

1. Portrévázlatok olvasása

Homérosz
Horatius
Dante Alighieri
Francesco Petrarca
Miguel de Cervantes Saavedra
Daniel Defoe
Jonathan Swift
Johann Wolfgang Goethe

III. ALKOTÓI ÉLETMŰVEK BEMUTATÁSA A MAGYAR IRODALOMBÓL

1. Petőfi Sándor életrajzának, költői pályájának, eszmei örökségének megismerése

Elemző művek:
Az alföld
A Tisza
Megy a juhász számaron...
Reszket a bokor mert...

*Szeptember végén
István öcsémhez
Európa csendes, újra csendes
Pacsirtaszót hallok megint
A XIX. század költői*

2. Arany János életrajzának, költői pályájának, eszmei örökségének megismerése

Elemzendő művek:

*A fülemile
Családi kör
Letészem a lantot
Mátyás anyja
A walesi bárdok
Toldi*

IV. ISMERKEDÉS AZ IRODALMI MŰFAJOKKAL, AZOK MŰFAJI JELLEGZETESSÉGEIVEL

1. *Lírai műfajok: dal, óda, himnusz, epigramma*
2. *Verses epikai műfajok: költői elbeszélés, ballada*
3. *Prózai epikai műfaj: regény*
4. *Műfajok a szépirodalom határán: esszé, életrajz, episztola, útirajz, ifjúsági regény*

V. AZ IRODALOMÉRTŐ OLVASÓI SZEREP MEGALAPOZÁSA A MŰELEMZŐ KÉPESSÉG FEJLESZTÉSÉVEL

1. Lírai művek elemzése

- 1.1. a vers „hangszerelésének” megfigyelése, a jelentést fölerősítő hangzás megfejtése
  - 1.1.1. a hangok eufóniája
  - 1.1.2. hangzógyakoriság
  - 1.1.3. hangszimbolika
  - 1.1.4. rímelés
  - 1.1.5. alliteráció
  - 1.1.6. ritmus
- 1.2. a lírai mű kompozíciója
  - 1.2.1. nyelvi szerkezet és képi szerkezet
    - 1.2.1.1. a képzettársítás stiláris eszközei
      - 1.2.1.1.1. metafora: hasonlat, megszemélyesítés, metaforikus jelző
      - 1.2.1.1.2. allegória
      - 1.2.1.1.3. szinesztézia
      - 1.2.1.1.4. metonímia
      - 1.2.1.1.5. szinekdoché
    - 1.2.1.2. képrendezés a lírai versben
      - 1.2.1.2.1. térbeli
      - 1.2.1.2.2. időbeli
- 1.3. értékmozzanatok a lírai versben

2. Epikai művek elemzése

- 2.1. metonimikus építkezés az elbeszélő műben
- 2.2. a tér és idő az elbeszélő műben

- 2.2.1. az időszerkezet vizsgálata: az elbeszélés ideje, a történet ideje, az elbeszített események idő-tartama
- 2.2.2. az elbeszélés üteme, váltásai
- 2.2.3. a mű szereplői és az általuk hordozott értékek
- 2.4. az író és a narrátor nézőpontja és értékrendje